

REZUMAT

În condițiile în care economia mondială se află în plin proces de globalizare, investițiile străine de capital tind să devină, alături de resursele proprii fiecărei țări, o principală sursă de finanțare și antrenare a dezvoltării economice, cu atât mai mult în țările Europei Centrale și de Est, aflate în fața schimbării unui sistem economic cu altul și a unui proces de transformare sistemică care cerea o injecție masivă de resurse care să faciliteze această transformare. Aceste țări nu dispuneau de instrumentele necesare pentru a face față unor asemenea provocări, nu dispuneau de infrastructura instituțională care să permită o realocare de proporții și care să coordoneze un proces așa de amplu de transformare. În acest context, investiția străină directă a reprezentat o soluție la necesitatea stringentă de a restructura economia internă și de a repotenta competitivitatea pe piețele externe, finanțarea creșterii economice și restructurarea neputându-se realiza doar din surse interne. De aceea, investițiile străine de capital sunt indispensabile, au rol mobilizator, dinamizator.

Scopul principal al lucrării constă în examinarea impactului investițiilor străine directe asupra procesului de modernizare a economiei românești și elaborarea recomandărilor cu privire la ameliorarea climatului investițional și la utilizarea eficientă a investițiilor străine pentru accelerarea ritmului de modernizare a economiei naționale și de participare eficientă a țării noastre în Uniunea Europeană.

În contextul transformărilor actuale din România, am apreciat ca necesară o abordare integratoare a cercetării investițiilor străine directe, atât din perspectiva dezvoltărilor economice în lume, cât și legat de reformele economice, sociale și politice interne. Pentru România, care dispune de resurse limitate de capital pe plan intern, investițiile străine reprezintă mai mult decât o necesitate, capitalul străin, pe lângă contribuția la suplimentarea resurselor financiare ale țării, având și rolul de suport pentru inevitabilele ajustări structurale ale economiei românești.

Lucrarea de față își propune să abordeze complexitatea fenomenului investițiilor străine directe, pornind de la evoluția abordărilor teoretice și a dimensiunii lor practice, conectate la procesele de restructurare și dezvoltare economică a României. Condiționările și efectele investițiilor străine directe sunt atât de ramificate, încât analiza lor ne-a condus automat la abordarea întregului sistem de dezvoltare economică, pe plan național și internațional.

Primul capitol, din cele șase ale lucrării, intitulat „Considerente teoretice și empirice cu privire la investițiile străine directe”, s-a dorit a fi punctul de plecare care să asigure baza teoretică necesară abordării tuturor elementelor de natură

practică ce gravitează în jurul investițiilor străine directe. Pentru început, plecând de la definițiile unor autori români și străini, am abordat conceptul de "investiție străină" prin prisma noilor evoluții înregistrate la nivel regional și internațional. Relevanța și rolul complex al investițiilor, în raport cu obiectivele deținătorilor de resurse financiare, nevoile din ce în ce mai complexe ale întreprinderilor, au impus surprinderea unor sisteme de clasificare generale și specifice, în funcție de motivația, orientarea și interesele investitorilor, domeniul de intervenție, impactul așteptat. În acest demers au fost abordate, în mod succint, elementele care, din punct de vedere teoretic, explică existența investițiilor străine directe și diferențierea lor în cadrul tipologiilor principale: în căutare de resurse, de piețe, de eficiență sau de active strategice.

Totodată au fost prezentate conținutul, factorii determinanți și rolul investițiilor străine directe, subliniind acele aspecte esențiale în fundamentarea concluziilor analizelor efectuate pe parcursul lucrării. Deși investițiile străine nu reprezintă cheia creșterii economice naționale ci mai degrabă un catalizator al acestui proces, am arătat că extinderea lor poate avea un impact pozitiv major asupra economiilor naționale, în cazul în care aceste investiții sunt cuplate de dezvoltarea unui mediu instituțional stabil, simplu, transparent și funcțional. Fără a neglija multitudinea de efecte pozitive pe care investițiile străine directe o pot genera nu am exclus pe parcursul analizei, în condițiile specifice ale economiilor în tranziție, și manifestarea anumitor efecte negative. Aceste efecte negative pot fi cu atât mai pregnante cu cât țările receptoare de investiții străine directe, în general economii în tranziție, nu dispun de politici economice bine structurate și de opțiuni sectoriale ferme.

Capitolul al doilea, „Abordări teoretice asupra factorilor de influență ai atractivității investiționale” prezintă importanța liberalizării accesului la piețe al investitorilor străini pentru procesul de transformare sistemică a fostelor țări cu economii planificate centralizat. Realizarea creșterii economice și progresului social reprezintă rezultatul combinării forțelor economice, avantajelor și potențialului existent, corelată cu o politică economică adecvată și guvernare justă, altfel spus, se înlăpătuiește prin asigurarea unui climat investițional favorabil. Investițiile străine directe dețin potențialitatea de a aduce beneficii importante economiilor, iar climatul investițional atractiv va acorda acestui proces o continuitate de lungă durată cu efecte de performanță.

Astfel, am apreciat atractivitatea pe care economiile diferitelor țări o prezintă pentru investitori, pe baza unei game ample de metodologii, surprinzând totodată și cerințele pentru asigurarea unui climat favorabil investițiilor străine. Aprecierea globală a climatului de afaceri deseori se reduce numai la determinarea

unei calificări a țării analizate, aprecierii ratingului, și nu presupune o corelare dintre riscul generat de deteriorarea factorilor climatului investițional și rentabilitatea așteptată, nu apreciază potențialul investițional al agentului economic, oportunitățile de realizare a afacerii în condițiile unui anturaj nefavorabil. În această ordine de idei, o estimare complexă și o abordare de perspectivă, privind evoluția factorilor determinanți, permite aprecierea reală a climatului, asigurând înțelegerea calitativă a mediului și elaborarea unor mecanisme de evitare sau reducere a riscurilor investiționale potențiale.

Cu toate că investițiile străine nu reprezintă cheia creșterii economice naționale ci mai degrabă un catalizator al acestui proces, extinderea lor poate avea un impact pozitiv major asupra economiilor naționale, în cazul în care aceste investiții sunt cuplate de dezvoltarea unui mediu instituțional stabil, simplu, transparent și funcțional. Performanța realizată de state în implementarea reformelor și în avansarea pe calea transformării sistemice pare să fi avut un impact deosebit de important asupra fluxului de investiții străine directe.

Experiența mondială arată că ameliorarea climatului investițional reprezintă condiția principală de atragere a investitorilor străini. Crearea climatului investițional favorabil a fost și va rămâne și pe viitor una dintre principalele sarcini ale politicii economice a țărilor, maximizarea efectelor potențial benefice și diminuarea „costurilor” asociate investițiilor străine directe depinzând de condițiile concrete existente în țara de implantare la nivel economic, social și politic, gradul de pătrundere a capitalului străin și structura influxurilor de investiții străine directe. În statele central și est europene în care politicile de atragere a investițiilor străine directe au fost fundamentate pe o strategie clară și coerentă pe termen lung, vizând îmbunătățirea calității factorilor de producție existenți prin realizarea de investiții în tehnologie, în dezvoltarea infrastructurii și în creșterea pregătirii forței de muncă, fluxurile masive de capital străin au generat efecte benefice semnificative concretizate, în esență, în susținerea și accentuarea dezvoltării economice și sociale care, la rândul ei, va influența pozitiv atât nivelul cât și calitatea fluxurilor viitoare.

În cadrul acestui capitol am prezentat principalele organisme și instituții internaționale și naționale implicate în reglementarea și promovarea investițiilor străine directe, surprinzând rolul acestora în creșterea stocului de investiții străine din România și contribuțiile la implementarea reformei economice, structurale și sectoriale, la îmbunătățirea dezvoltării economice, creșterea competitivității, a potențialului de creare de locuri de muncă și de integrare a regiunilor economiei și nu în ultimul rând, la eforturile făcute de România pentru realizarea integrării și

convergenței și pentru consolidarea capacității de absorbție a fondurilor structurale europene.

Capitolul trei, "Eficiența, element esențial al deciziei de investiții" reflectă faptul că problematica investițiilor străine și a dezvoltării investițiilor trebuie considerată nu numai din perspectiva economiei care are nevoie de impuls investițional ci și din perspectiva firmelor multinaționale care analizează eventualitatea unei implicări pe piața țării gazdă. În cadrul procesului decizional sunt esențiale eficiența economică a investiției și riscurile pe care aceasta le presupune, care trebuie identificate și evaluate pentru alternativele existente.

Deși eficiența investițiilor nu se poate confunda numai cu una din laturile raportului efect – efort, totuși eficiența poate fi influențată prin optimizarea separată atât a resurselor, cât și a rezultatelor investiționale, analizând o investiție din momentul luării deciziei de a investi, apoi pe perioada realizării investiției și continuând cu perioada de exploatare a acestei investiții, până la lichidarea acesteia. Măsurarea eficienței investițiilor în cadrul relațiilor economice internaționale impune luarea în considerare a mecanismelor relațiilor valutar-financiare, cunoașterea mecanismului de vânzare-cumpărare, de formare a prețurilor internaționale, de asigurare a unor riscuri valutar-financiare, precum și manevrarea abilă a clauzelor financiar-valutare care apar în legătură cu un proiect de investiții. Pentru firmele confruntate cu decizii de investiții trebuie definit nivelul „maxim” acceptabil al riscului investițional, care depinde de condițiile (obiective) fiecărei activități sau investiții și de atitudinea (subiectivă) față de risc a factorului decizional.

Analizând climatul investițional și strategiile de atragere a investițiilor străine în România în contextul determinat de integrarea în Uniunea Europeană, în cel de-al patrulea capitol am subliniat esența proceselor investiționale și am surprins interdependența care trebuie să existe între politicile macroeconomice și structurale și politica în domeniul investițiilor, fapt care derivă din amploarea consecințelor la nivel al regiunilor țării și al întregii economii naționale. În contextul conferit de statutul de membru al Uniunii Europene, România a trebuit să regândească întreaga politică de atragere a investițiilor străine directe, în conformitate cu reglementările acquis-ului comunitar și angajamentele asumate în domeniul concurenței și ajutoarelor de stat

Situația economiei românești, privită atât din perspectiva macroeconomică cât și în cadrul grupului de țări în curs de dezvoltare din care face parte, este importantă întrucât ea reprezintă parte din analiza preliminară pe care orice investitor străin o face când identifică oportunitățile de investiție într-o piață nouă. Astfel, deși în Raportul Băncii Mondiale din toamna anului 2006 România ocupa

locul 2 în lume și primul în Europa între țările reformatoare în domeniul îmbunătățirii climatului de afaceri, evoluțiile recente arată stagnarea eforturilor întreprinse în acest sens și chiar deteriorarea acestui climat. România este considerată de analiștii agențiilor de rating mai puțin pregătită decât alte state din regiune să facă față volatilității piețelor internaționale, având în vedere deficitul fiscal înalt, structurile economice slabe, precum și rigiditatea de pe piața muncii. Acestea au încadrat la începutul anului 2008 România în cea mai ridicată categorie în ceea ce privește vulnerabilitatea la potențiale riscuri sistemice, alături de alte țări, pe fondul creșterii accelerate a creditării și a aprecierii leului din prima jumătate a anului trecut.

Raportul Competitivității Globale 2007-2008 plasează România pe locul 26 din 27 în cadrul țărilor Uniunii Europene, devansând doar Bulgaria. Conform raportului, România se plasează în categoria economiilor bazate pe investiții, unde factorii determinanți ai competitivității țin de educație, de nivelul competiției interne, de anumite condiții ale pieței muncii, de piața financiară, de pregătirea tehnologică (capacitatea de absorbție a tehnologiilor) și de dimensiunile pieței. Cele mai importante probleme cu care se confruntă mediul de afaceri apreciem că sunt nivelul fiscalității și legislația fiscală, corupția, infrastructura inadecvată și instabilitatea politică fiind și ele printre obstacolele importante, în timp ce inflația nu mai apare ca o problemă prioritară

România se află într-un proces rapid de modernizare și dezvoltare determinat de integrarea în structurile economice și instituționale ale Uniunii Europene precum și de implicarea tot mai mare în fluxurile economice și competiția globală. Aceste procese generează investiții importante (în proiecte de infrastructură, reformă instituțională și administrativă, dezvoltarea mediului de afaceri, a tehnologiilor moderne și a resurselor umane) și necesită adoptarea de politici, mecanisme și instrumente moderne, adaptate la specificul economiei românești dar acceptate pe plan european și internațional, examinate de noi în cadrul analizei SWOT privind investițiile străine directe în România. Accentele critice prezente nu semnifică deloc că nu am fi perceput progresele reale privind transformarea mediului economic general și investițional, ci faptul că realizarea de comparații ce celelalte țări a impus sublinierea anumitor evoluții negative, uneori specifice numai României, altele comune și celorlalte țări.

În cadrul capitolului cinci, "Dinamica investițiilor străine directe în România și contribuția acestora la modernizarea structurii economiei românești", țara noastră face obiectul atât al unui studiu distinct, cât și al unui studiu în cadrul grupului de țări, aflate în tranziție, din care face parte, în care volumul și structura investițiilor străine directe receptate au fost abordate secvențial, în

comparație cu ale celorlalte țări de analiză. Analizând evoluția influxurilor de investiții străine directe am arătat că țările din Europa Centrală și de Est au înregistrat o dinamică diferită, condiționată de conjunctura economică și politică internă. Sub aspect cantitativ, prin analizele efectuate, am demonstrat că în România, comparativ cu celelalte țări din ECE, în principal Estonia, Ungaria și Cehia, nu se poate vorbi de o implicare semnificativă a capitalului străin în economie, deoarece fluxurile de investiții străine directe din ultimii ani nu s-au reflectat semnificativ asupra produsului intern brut, formării brute a capitalului fix, valorii adăugate și ocupării forței de muncă.

Am evidențiat, de asemenea, faptul că aderarea la Uniunea Europeană a reprezentat un puternic stimulent pentru investitorii străini, sporind semnificativ atractivitatea României.

Analiza repartizării sectoriale, teritoriale și pe ramuri a investițiilor străine directe atrase în România a scos în evidență puternica concentrare a capitalului străin în acele zone ale țării care beneficiază de un nivel înalt de dezvoltare și o infrastructură mai modernă, precum și preferința investitorilor pentru activități în domeniul serviciilor (servicii financiare, comerț, servicii pentru întreprinderi) și unele activități industriale tradiționale (metalurgie, industria auto, ciment, produse chimice).

Stocurile de investiții străine directe receptate de România sunt relativ reduse comparativ cu celelalte țări din CEE (în special Estonia, Ungaria și Cehia), fiind puternic concentrate în zonele care beneficiază de un nivel de dezvoltare mai ridicat și o infrastructură fizică mai modernă. Analiza evoluției fluxurilor de investiții străine către România din ultimii 18 ani ne-a condus la concluzia că politicile economice, stabilitatea legislativă și instituțională, ca și acordarea de stimulente pot influența major decizia investitorilor străini. Mărimea, atractivitatea și claritatea prezentării ofertei de proiecte de investiții au un rol major în determinarea volumului intrărilor de investiții. Totodată am constatat că utilizarea stimulentele financiare sau fiscale nu este un substituent al unui cadru legal stimulant în sine, în unele cazuri, poate fi considerată un supliment al unui cadru investițional deja atractiv sau o compensație pentru imperfecțiunile pieței care nu pot fi remediate altfel. Odată cu aderarea la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007, România realizează o schimbare de opțiuni, de mecanisme și instrumente de dezvoltare, făcându-se trecerea de la controlul resurselor la dezvoltarea calitativă prin infuzie de capital și investiții, pe principiul competitivității. România realizează în prezent trecerea de la abordarea sectorială, a politicilor economice, la abordarea multisectorială, integrată, a obiectivelor de dezvoltare.

În perspectiva demersului nostru științific în cadrul ultimului capitol "Impactul investițiilor străine directe asupra modernizării economiei românești și semnificația lor economică" am abordat acest domeniu extrem de vast și controversat din unghi macroeconomic, evidențiind prin fondul de idei și date și prin problemele reținute și analizate, actualitatea și importanța acestor corelații. Selectarea unor aspecte majore relevate pe parcursul lucrării se motivează prin aceea că ele constituie adevărate puncte nodale în plan teoretic și practic, necesitând nu numai nominalizarea, cât mai ales disecarea lor pe componente abordate diferențiat de către economiștii ale căror atenție și interes sunt focalizate pe contribuția și efectele generate de investițiile străine directe în procesul reformei și transformărilor economice. Analizele de corelație pentru perioada analizată au evidențiat contribuțiile pozitive și negative ale investițiilor străine directe, demonstrând, fără echivoc, că efectele benefice datorate intrărilor de capital străin au fost dublate adesea și de un impact mai puțin favorabil asupra mediului economic și social.

La nivel macroeconomic am arătat că investițiile străine directe au susținut creșterea economică, atât prin suplimentarea capitalului intern cât și prin antrenarea de activități productive în amonte sau în aval. Dacă în privința creșterii economice în sine contribuția investițiilor străine este puternică și indubitabilă, problemele trebuie nuanțate în ce privește conținutul creșterii economice și implicit contribuția la dezvoltare. Prin conținutul și structura lor, investițiile străine în România au indus masiv o creștere economică bazată pe import, creând vulnerabilități extreme în plățile externe, precum și față de prețurile internaționale. Astfel, investițiile străine au contribuit la adâncirea deficitului comercial pe de o parte prin ecartul dintre importurile firmelor străine și exportul realizat de către acestea, iar pe de alta ca urmare a importului de bunuri cu valoare adăugată mare și a exportului cu preponderență a produselor cu grad scăzut de prelucrare. În ultimii ani România se confruntă cu un deficit de cont curent în continuă creștere, care s-a triplat în ultimii trei ani și datorită faptului că au existat bani din investiții străine și împrumuturile acordate care sa-l finanțeze. Analizând corelația: investiții străine directe – creștere economică, am ajuns la concluzia că ISD au un impact pozitiv asupra creșterii economice doar în cazul în care România promovează cu insistență propria sa politică investițională, ținând cont de interesul național și prioritățile dezvoltării țării. Acolo unde, însă, statul transmite funcțiile sale întreprinderilor străine, investițiile străine nu asigură o creștere economică stabilă și cu ritmuri înalte. Reprezentând un factor de antrenare a economiei României, pe lângă efectul de mărire a capitalului din punct de vedere al cash-flow-ului, prin intermediul proceselor investiționale se realizează aporturi de noi tehnologii,

restructurări ale profilurilor unor activități și nu în ultimul rând creșteri ale productivității muncii și randamentelor de producție. Investițiile străine, îndeosebi cele directe, constituie astfel calea directă de dezvoltare a economiei, mai ales în condițiile existenței unor posibilități extrem de limitate ale capitalului național redus de a genera creșterea economică.

Interesele României implică sporirea anumitor tipuri de investiții, respectiv a celor cantonate în activități cu valoare adăugată ridicată, a celor generatoare de exporturi și a celor de tip greenfield, care presupun un transfer complex și mai complet de resurse economice. Toate acest categorii de investiții presupun în primul rând implicarea investitorilor străini în asigurarea calificării superioare a forței de muncă, precum și, adesea, un aport net pozitiv de locuri de muncă. În ceea ce privește disponibilitatea forței de muncă, pe de o parte există meserii încă neacoperite de calificările de pe piață, iar pe de altă parte se înregistrează un exod de forță de muncă în străinătate ceea ce denotă absența unei piețe funcționale a forței de muncă. Prin urmare, atragerea acestor categorii de investiții va fi de natura să contribuie și la asigurarea unor efecte benefice asupra forței de muncă, printre care reducerea migrației și atenuarea efectelor sociale negative determinate de aceasta. Trebuie menționată nevoia ca instituțiile statului să asigure un nivel educațional corespunzător, la nivel primar, secundar și terțiar, proces aflat pentru moment în suferință, cu consecința deteriorării calității pregătirii forței de muncă.

Fluxul ISD în România are o influență favorabilă asupra balanței de plăți externe, contribuind totodată și la creșterea rezervelor valutare ale țării. Această influență pozitivă se va menține și în viitor, cu condiția ca ISD să nu-și reducă dimensiunile, ci să și le mărească. Potrivit estimărilor Comisiei Naționale de Prognoză, gradul de acoperire din ISD a deficitului de cont curent, în perioada 2008-2013 va crește cu 13,8 puncte procentuale, deoarece deși se înregistrează încheierea într-o mare măsură a procesului de privatizare a principalelor utilități și a marilor societăți comerciale cu capital de stat în România, se apreciază un influx încă consistent de ISD prin construirea de obiective „greenfield”, acesta fiind unul din obiectivele politicilor investiționale pe termen mediu în România care dă o stabilitate mai mare profiturilor pe termen lung.

Studiul de caz abordat în finalul lucrării demonstrează efectele benefice ale investiției Renault în România, concretizate în consolidarea avantajelor competitive, în creșterea productivității și competitivității activității furnizorilor locali, în furnizarea de capital, tehnologie și abilități manageriale, în dezvoltarea exporturilor și substituirea importurilor cu produse românești.

